

ТЕМА 9. МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ

План

1. Форми міжнародних розрахунків.
2. Міжнародні валютні розрахунки.

Лекція до питання 1. Форми міжнародних розрахунків

Щоб успішно конкурувати на експортних ринках, експортер належний вирішити, який метод розрахунків (прийнятний не тільки для нього, але і для імпортера) він може запропонувати покупцю. Дуже багато що залежить від країни імпортера: чи є вона розвинений в економічному плані, чи є в ній сталі законодавчі норми і ділова практика і етика. Багато що залежить також від типу реалізованої продукції, наявності конкуренції на ринку товарів, намірів експортера розширювати свою експортну діяльність. Не в останню чергу експортер враховує і зацікавленість імпортерів у використуванні тих або інших форм розрахунків.

Міжнародні розрахунки - регулювання платежів по грошових вимогах і зобов'язаннях, що виникають у зв'язку з економічними, політичними і культурними відносинами між юридичними особами і громадянами різних країн.

Види міжнародних розрахунків:

1. Авансовий платіж/передоплата - попередня повна або часткова виплата в рахунок обший суми боргу: у торгівлі - сплата покупцем продавцю частини або повної вартості товару після остаточного висновку угоди, а іноді після часткового виконання акту продажу.

При такому методі розрахунків покупець повинен сплатити вантаж до моменту його відвантаження експортером. Ця форма є якнайкращою для експортера, але не для імпортера, оскільки у останнього немає гарантій, що експортер чітко виконає свої зобов'язання за контрактом, а це може відобразитися на грошових потоках імпортера. Експортер, одержуючи авансовий платіж, не піддається ризику відмови іноземного покупця від платежу за товари, що поставляються. Останній часто погоджується на такий порядок розрахунків тільки в тому випадку, якщо товари не можна одержати з інших джерел.

2. Документарний акредитив - угода, через яке банк зобов'язується по проханню клієнта виробити оплату документів третій особі (бенефіціару, на користь якого відкритий акредитив).

Імпортер представляє в банк заяву на відкриття акредитиву. Банк імпортера, що відкрив акредитив, надсилає акредитивний лист одному з своїх кореспондентів в країні експортера, призначаючи його авізуючим банком і доручаючи йому передати акредитив бенефіціару. Після отримання відкритого в його користь акредитиву (як забезпечення платежу товару) бенефіціар виробляє відвантаження товару, представляє документи, як правило, в авізуючий банк, який пересилає їх для оплати банку-емітенту. Після перевірки правильності оформлення документів банк, що відкрив акредитив, виробляє їх оплату. Якщо

документ відповідає умовам акредитиву, банк переводить гроші згідно інструкціям авізуючого банку і видає документи імпортеру, який одержує товар. Виручка, що поступила, зараховується на рахунок експортера.

Акредитиви можуть бути відзивним або безвідзивними. Безвідзивний акредитив - акредитив, який не може бути відкликаний ні імпортером, ні його банком до закінчення терміну, на який він відкритий на користь експортера. У протилежність цьому відзивний акредитив, допускаючи достроковий відгук засобів, не дає експортеру ніякої гарантії.

З погляду імпортера, недоліком розрахунків по акредитиву є необхідність нести додаткові витрати, пов'язані з відкриттям його банком кредитної лінії під акредитив. Для імпортера акредитивна форма розрахунків веде до розпилювання його капіталів, оскільки він повинен відкрити акредитив до отримання і реалізації товарів, але одночасно дає йому можливість контролювати (через банки) виконання умов операції експортером. Для експортера розрахунки у формі акредитиву є вигідними, оскільки це форма розрахунків, що містить зобов'язання банку виробити платіж.

3. Инкассо-банковская операція, за допомогою якої банк за дорученням клієнта одержує платіж від ім-портера за відвантажені на його адресу товари і надані послуги, зараховувавши ці засоби на рахунок експортера в банку таким чином, що експортер в одній країні може одержати платіж від дебітора в іншій країні.

Розрізняють зовнішнє і внутрішнє інкасо. При зовнішнє інкасо банк за дорученням експортера бере на себе зобов'язання одержати платіж по чеку, векселю і т.п. від іноземного покупця за межею. Внутрішнє інкасо характерне для операцій в межах країни. При виконанні інкасації банк обробляє два типи документів: комерційні документи (рахунки-фактури, відвантажувальні документи, документи на право власності) і фінансові документи (векселі, чеки, платіжні розписки і ін.).

Розрізняють також чисте (просте) інкасо і документарне інкасо. При чисте інкасо банки обробляють перевідний вексель, простий вексель, чек і т.д., але не обробляють відвантажувальну документацію. При документарне інкасо обробляються фінансові і комерційні (відвантажувальні) документи одночасно, або тільки комерційні документи (товаросупровідна документація, включаючи рахунки-фактури, транспортні накладні, сертифікати якості і т.д.). З позицій експортера по ризику неотримання платежу інкасо є гіршим способом розрахунків в порівнянні з документарним безвідзивним акредитивом.

4. Чек - вид цінного паперу, грошовий документ встановленої форми, що містить вказівку власника рахунку в кредитній установі про виплату пред'явнику чека вказаної в ньому суми.

У міжнародній торгівлі платіж за допомогою чека вважається повільним методом розрахунку. У міжнародній торгівлі чеки обов'язково висилаються для інкасації. Експортер повинен видати своєму банку розпорядження для інкасації цього платежу.

5. Розрахунки по відкритому рахунку - вид розрахунків, при якому експортер і імпортер погоджують опре-ділений період відстрочення платежу без надання один одному додаткових формальних гарантій

Цей спосіб розрахунків застосовується тоді, коли експортер упевнений у фінансовій спроможності імпортера і той зможе сплатити в строк поставлені товари, а також прийняти на себе витрати експортера, пов'язані з відстроченням платежу за відвантажену продукцію. При цьому експортер самостійно веде облік погашення платіжних зобов'язань імпортера і відстежує надходження виручки. Імпортери віддають перевагу йому над іншими способами розрахунків, оскільки він не веде до заморожування їх (наприклад, як гарантійне покриття під акредитив). Інші переваги розрахунків по відкритому рахунку: є найдешевшим способом розрахунків; імпортер переносить витрати по комерційному кредитуванню на експортера і може працювати з багатьма експортерами відразу.

6. Резервний акредитив - вид розрахунків, при якому можуть бути гарантовані наступні платежі або послуги: виплати по векселях, що підлягають оплаті по пред'явленню; погашення банківських кредитів; оплата товарних поставок за договором; виконання договорів підряду на виконання робіт або надання послуг. Резервний акредитив як інструмент забезпечення платежу є універсальним. Він може використовуватися аналогічно документарному акредитиву для додаткового забезпечення платежу на користь експортера, наприклад при розрахунках у формі інкасо. Але одночасно резервний акредитив може виступати як забезпечення повернення раніше авансу, що виплатить імпортером, або виплати неустойок і штрафів на користь імпортера при невиконанні або неналежному виконанні експортером контракту, може захищати інтереси імпортера, діючи як аналог авансової гарантії або гарантії виконання зобов'язань. Таким чином, резервний акредитив може бути реалізований, якщо одна із сторін за контрактом не виконує своїх зобов'язань. Резервний акредитив застосовний практично до будь-якої угоди. Його можна використовувати замість гарантій виконання контрактів, виконання договорів підряду, оплати товарних поставок.

Лекція до питання 2. Міжнародні валютні розрахунки

Міжнародні розрахунки являють собою систему регулювання платежів за грошовими вимогами, які виникають між державами, організаціями, громадянами різних країн. Міжнародні валютні розрахунки здійснюються в основному через банки. Найпоширеніші умови міжнародних розрахунків:

безпосередній (повний) розрахунок, тобто повна оплата товару до моменту чи в момент переходу товару або товаророзпорядних документів у розпорядження покупця;

розрахунок у кредит (з розстроченням), тобто спосіб надання експортером імпортеру кредиту в комерційній формі.

Зауваження: при експорті вигідно відразу брати гроші, а кредит є більш вигідним для імпортера.

Форми міжнародних розрахунків (подаються у напрямку спаду вигідності для експортера):

1. **100% аванс або авансові платежі** (так звана передоплата). Це досить

часто буває в нормальних міжнародних валютних розрахунках.

2. Акредитивні розрахунки

Ця форма міжнародних розрахунків має вигляд доручення банку, (клієнтом якого є імпортер) одному або декільком банкам здійснити платежі фізичній чи юридичній особі в межах визначеної суми на умовах, указаних в акредитиві. Акредитив – це платіжний документ, за яким кредитна установа (банк, тощо) дає розпорядження іншій кредитній установі за рахунок спеціально заброньованих коштів оплатити товарно-транспортні документи за відвантажений товар чи виплатити пред'явникові акредитиву визначену суму грошей.

Механізм здійснення акредитивних розрахунків:

експортер та імпортер домовляються про здійснення платежу за посередництвом акредитиву;

іноземний покупець дає доручення банку, клієнтом якого він є, відкрити акредитив на користь експортера (якого називають беніфіціаром) на визначених умовах;

банк імпортера (банк-емітент) домовляється з банком експортера (авізуючим банком) про надання експортеру грошей після подання тим транспортних документів;

експортер відправляє товар і передає вантажні документи у свій банк, котрий переказує відповідну суму на рахунок експортера;

авізуючий банк передає документи в банк-емітент, котрий передає їх імпортеру.

Акредитиви бувають грошовими і товарними (документарними).

Грошовий акредитив – це іменний грошовий документ, в якому зазначено розпорядження банку про виплату власнику вказаної суми повністю або частинами. При міжнародних розрахунках грошові акредитиви оплачуються або у зазначеній у них валюті, або у валюті країни, де акредитиви пред'являються, за курсом на день платежу.

Документарний акредитив передбачає, що покупець дає доручення банку, який його обслуговує, відкрити такий товарний акредитив. У даному документі вказуються:

назва й адреса постачальника;

сума акредитиву;

термін його дії;

рід товарів, які потрібно оплатити;

документи, які повинні бути пред'явлені постачальником для отримання платежу (транспортні документи, страхові поліси, сертифікати про якість товарів тощо).

Акредитив є вигідним для експортера, бо забезпечує надійність платежу і швидке його отримання, захищає експортера від валютних і політичних ризиків. Імпортеру ж акредитив не є таким вигідним, бо передбачає іммобілізацію на акредитивному ринку, а це гальмує оборотність його коштів.

Види товарного акредитиву:

відкличний (покупець має право в довільний час анулювати його або змінити умови);

безвідкличний (протягом встановленого терміну дія акредитиву не може бути анульованою без згоди постачальника);

підтверджений (авізуючий банк гарантує бенефіціару оплату відвантажених ним товарів; або є ще інший варіант: крім відповідальності банку експортера передбачається відповідальність ще й іншого банку, але для імпортера це не вигідно, оскільки виникають додаткові витрати);

непідтверджений (банк імпортера повідомляє про відкриття акредитиву, але робить застереження, що дане повідомлення не є підтвердженням; таке робиться тоді, коли хочуть зекономити на підтвердженні, але для експортера це є дуже невигідний спосіб фінансування);

покритий (банк-емітент переказує валюту в сумі акредитиву авізуючому банку; застосовується при розрахунках з фірмами окремих країн або при відкритті акредитивів банками, які не мають кореспондентських відносин з даним банком);

непокритий (банк-емітент не переказує валюти авізуючому банку на користь бенефіціара; цей вид акредитиву використовується частіше, ніж покритий);

трансферабельний (переказний) – це такий акредитив, який може бути переданий цілком або частково первісним бенефіціаром другому бенефіціару (чи декільком другим бенефіціарам); трансферабельний акредитив може переказуватись тільки один раз і не може переказуватись від другого бенефіціара до третього бенефіціара;

револьверний, роловерний, відновлювальний (сума акредитиву в міру виплати коштів автоматично відновлюється в межах встановленого ліміту й терміну дії акредитиву).

Акредитивна форма розрахунків є досить складною й дорогою, оскільки за виконання акредитивних операцій (авізування, підтвердження, перевірку документів, платежі) банки стягують вищу комісію, ніж за операції при інших формах розрахунків. До того ж, для відкриття акредитиву імпортер бере банківський кредит, а сплата відсотків призводить до подорожчання форми розрахунків.

3. Інкасо – це банківська операція, згідно з якою банк за дорученням свого клієнта і на основі розрахункових документів отримує грошові суми від покупця з подальшим зарахуванням цих сум на рахунок свого клієнта. Розрахунки при інкасо здійснюються у відповідності до «Уніфікованих правил з інкасо», прийнятих Міжнародною торговою палатою.

Механізм міжнародних розрахунків при інкасо (рис.12.3.):

відвантаживши товар, експортер оформляє документи і передає їх у свій банк, доручаючи йому проведення інкасової операції;

банк-ремітент (банк експортера, довірителя) пересилає документи в банк імпортера (інкасуєчий банк);

інкасуєчий банк передає документи імпортеру, одночасно отримуючи від клієнта суму чи право на суму (якщо платежі здійснюються на умовах кредиту, банк забирає термінову тратту);

інкасує банк нараховує на кореспондентський рахунок банку-ремітента суму платежу й повідомляє його про це;

банк експортера розраховується з довірителем (експортером).

За характером документів інкасо поділяється на просте і документарне.

Просте (чисте) інкасо – це інкасо переказних і простих векселів, чеків, інших подібних платіжних документів, тобто це стягування платежу за фінансовими документами, які не супроводжуються комерційними документами.

Документарне (комерційне) інкасо – це інкасо фінансових документів, які супроводжуються комерційними документами, або це інкасо тільки комерційних документів (вантажних і страхових документів, рахунків, різноманітних сертифікатів). Іншими словами, документарне інкасо – це доручення експортера банку отримати від імпортера платіж напроти товарних документів з наступним перечисленням сум платежу експортеру.

Інкасо з негайною оплатою – це вид інкасо, при якому банк-ремітент, одержавши від клієнта платіжну вимогу та документи про відвантаження, без попередньої згоди імпортера негайно виплачує необхідну суму експортерові, а товарні документи направляє банку імпортера, котрий їх негайно передає своєму клієнту, стягуючи з його рахунку необхідну суму і переказуючи її на кореспондентський рахунок банку-ремітента, а якщо на рахунку покупця необхідних коштів немає, то інкасує банк надає імпортеру позику.

Телеграфне інкасо – це операція, при якій переказ суми платежу на рахунок експортера здійснюється негайно, як тільки отримується телеграфне повідомлення інкасує банку про прийняття товарних документів на інкасо.

Для експортера інкасо є вигідною формою розрахунків, оскільки такі операції до певної міри гарантують оплату до того, як імпортер отримає товар. Але при інкасо існує певний ризик, бо між відвантаженням товару, передачею документів банку і оплатою завжди буває перерва, під час якої може відбутися зміна кон'юнктури ринку чи платоспроможності імпортера.

Імпортери погоджуються на інкасові операції частіше, ніж на акредитивну форму розрахунку, і віддають перевагу документарному інкасо. А банки за виконання інкасо стягують комісійні.

4. Розрахунки при відкритому рахунку - це форма розрахунків, при якій відсутні надійні гарантії для експортера, котрий направляє на адресу покупця товар і товарні документи, а імпортер протягом обговореного терміну повинен переказати на рахунок імпортера гроші.

Відкритий рахунок використовується, як правило, при розрахунках між:

фірмами, пов'язаними традиційними торговими відносинами;

транснаціональними корпораціями та їхніми закордонними філіями при експортному постачанні;

змішаними фірмами за участю експортера.

Після вивірювання розрахунків кінцеве погашення заборгованості за відкритим рахунком здійснюється через банки, як правило, з використанням банківського переказу або чека, у зв'язку з чим банківська статистика часто включає розрахунки за відкритим рахунком до банківських переказів.

5. Банківський переказ або платіжна безготівкова система.

Це форма розрахунків, яка використовується при погашенні боргів за кредити, при видачі авансів, при врегулюванні реклаमाцій, при розрахунках за неторговельними операціями. Суть банківського переказу полягає в дорученні одного банку іншому виплатити переказоотримувачу визначену суму.

У формі банківського переказу здійснюється також оплата інкасо, тобто банківські перекази можуть поєднуватись з іншими формами розрахунків, а також з гарантіями.

6. Розрахунки з використанням векселів і чеків

У тих же випадках, що й банківські перекази, застосовують розрахунки чеками й переказними векселями (а останні – ще й при наданні комерційного кредиту).

Тратта (переказний вексель) – це письмовий беззастережний наказ кредитора (трасанта) позичальнику (трасату) про сплату визначеної суми ремітенту (третій особі, на яку виписано тратту і/або яка бере на себе зобов'язання платежу чи гарантує оплату за векселем).

Банківський акцепт – це переказний вексель, що виписується на банк, котрий його акцептує, тобто дає згоду на оплату цього векселя.

Чек – це спеціальний грошовий документ певної форми, який містить розпорядження банку видати або перерахувати певну суму з поточного рахунку особи, яка підписала чек.

Платіжне доручення – це письмове розпорядження покупця своєму банку про перерахування визначеної суми грошей з його рахунку на рахунок продавця.

Платіжна вимога – це письмове розпорядження продавця своєму банку про перерахування на його рахунок грошей, що надійшли чи надійдуть від покупця, супроти товарних документів.

Реквізити платіжної вимоги:

назва платника (покупця);

номер його рахунку і банк, в якому цей рахунок відкрито;

те саме і про постачальника;

станція відправлення і станція призначення вантажу;

дата і номер договору або замовлення на постачання;

загальна назва товару чи послуг;

сума платежу.

Тема 9. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС ТА МАКРОЕКОНОМІЧНА РІВНОВАГА

План

1. Поняття платіжного балансу.
2. Основні характеристики показників платіжного балансу.
3. Основні методи регулювання платіжного балансу

Лекція до питання 1.

Платіжний баланс - балансовий рахунок міжнародних операцій - це вартісний вираз всього комплексу зовнішньоекономічних зв'язків країни у формі співвідношення надходжень і платежів.

Балансовий рахунок міжнародних операцій є кількісним і якісним вартісним виразом масштабів, структури і характеру зовнішньоекономічних операцій країни, її участі в світовому господарстві.

Останнім часом на додаток до платіжного балансу, що містить відомості про рух потоків цінностей між країнами, складається баланс міжнародних активів і пасивів країни, що відображає її міжнародне фінансове положення в категоріях запасу. Він показує, на якому ступені інтеграції в світове господарство знаходиться країна. У ньому відображається співвідношення на даний момент вартості одержаних і наданих країною кредитів, інвестицій, інших фінансових активів. Показники міжнародної фінансової позиції і платіжного балансу взаємозв'язані.

З бухгалтерської точки зору платіжний баланс завжди знаходиться в рівновазі. Але по його основних розділах має місце або активне сальдо, якщо надходження перевищують платежі, або пасивне - якщо платежі перевищують надходження.

Структура платіжного балансу.

Платіжний баланс має наступні розділи:

1. Торговий баланс. Співвідношення вартості експорту і імпорту товарів утворює торговий баланс. Оскільки значна частина зовнішньої торгівлі здійснюється в кредит, існують відмінності між показниками торгівлі і платежів і надходжень, фактично вироблених за відповідний період.

Економічне значення активу або дефіциту торгового балансу стосовно конкретної країни залежить від її положення в світовому господарстві, характеру її зв'язків з партнерами і загальної економічної політики. Для країн, що відстають від лідерів по рівню економічного розвитку, активний торговий баланс необхідний як джерело валютних засобів для оплати міжнародних зобов'язань по інших статтях платіжного балансу. Для низки промислово розвинених країн (Японія, Німеччина і ін.) активне сальдо торгового балансу використовується для створення другої економіки за рубежом. Пасивний торговий баланс вважається небажаним і звичайно оцінюється як ознака слабкості зовнішньоекономічних позицій країни. Це правильно для розвиваються країн, що випробовують брак валютних надходжень. Для

промислового розвитку країн це може мати інше значення. Наприклад, дефіцит торгового балансу США (з 1971 р.) пояснюється активним просуванням на їх ринок міжнародних конкурентів (Західної Європи, Японії, Гонконга, Тайваню, Південної Кореї і інших країн) по виробництву товарів все більшої складності.

2. Баланс послуг і некомерційних платежів включає платежі і надходження по транспортних перевезеннях, страхуванні, електронної, телекосмічної, телеграфної, телефонної, поштової і іншим видам зв'язку, міжнародному туризму, обміну науково-технічним і виробничим досвідом, експертним послугам, змісту дипломатичних, торгових і інших представництв за межею, передачі інформації, культурним і науковим обмінам, різним комісійним зборам, рекламі, ярмаркам і т.д.

«Невидимі» операції – операції, які не відносяться до експорту і імпорту товарів, тобто відчутних цінностей: послуги, рухи доходів від інвестицій, операції військового характеру і односторонні переклади. В їх складі виділяються три основні групи операцій: послуги, доходи від інвестицій, односторонні переклади.

За прийнятими в світовій статистиці правилами в розділ «послуги» входять виплати доходів по інвестиціях за межею і відсотків по міжнародних кредитах, хоча по економічному змісту вони ближчі до руху капіталів і послуг. У платіжному балансі виділяються статті: надання військової допомоги іноземним державам, військові витрати за рубежом. Вони як би примикають до операцій послуг.

Односторонні переклади включають: державні операції - субсидії іншим країнам по лінії економічної допомоги, державні пенсії, внески в міжнародні організації; приватні операції – грошові перекази іноземних робітників, фахівців, родичів на батьківщину.

Баланс руху капіталів і кредитів виражає співвідношення вивозу і ввезення державних і приватних капіталів, наданих і одержаних міжнародних кредитів. По економічному змісту ці операції діляться на дві категорії: міжнародний рух підприємницького і позикового капіталу.

Завершальні статті платіжного балансу відображають операції з ліквідними валютними активами, в яких беруть участь державні валютні органи, внаслідок чого відбувається зміна величини і складу централізованих офіційних золотовалютних резервів.

КЛАСИФІКАЦІЯ СТАТЕЙ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ ПО МЕТОДИЦІ МВФ.

А. Поточні операції

Товари

Послуги

Доходи від інвестицій

Інші послуги і доходи

Приватні односторонні переклади

Офіційні односторонні переклади

Підсумок: А. Баланс поточних операцій

- В. Прямі інвестиції і інший довгостроковий капітал
 Прямі інвестиції
 Портфельні інвестиції
 Інший довгостроковий капітал
 Підсумок: $A+B$ (відповідає концепції базисного балансу в США)
- З. Короткостроковий капітал
- Д. Помилки і пропуски
 Підсумок: $A+B+C+D$ (відповідає концепції в США)
- Е. Компенсуючі статті
 Переоцінка золото - валютних резервів, розподіл і використання СДР
- Ф. Надзвичайне фінансування
- Г. Зобов'язання, створюючі валютні резерви іноземних офіційних органів.
 Підсумок: $A+B+C+D+E+F+G$ (відповідає концепції офіційних розрахунків в США)
- Н. Підсумкова зміна резервів
 СДР
 Резервна позиція в МВФ
 Іноземна валюта
 Інші вимоги
 Кредити МВФ

Лекція до питання 2. Чинники, що впливають на платіжний баланс

Платіжний баланс має прямий і зворотний зв'язок з відтворенням. З одного боку, він складається під впливом процесів, що відбуваються у відтворенні, а з іншою - впливає на нього, оскільки впливає на курсові співвідношення валют, золотовалютні резерви, валютне положення, зовнішню заборгованість, напрям економічної, зокрема валютної, політики, стан світової валютної системи. Платіжний баланс дає уявлення про участь країни в світовому господарстві, масштабах, структурі і характері її зовнішньоекономічних зв'язків.

На стан платіжного балансу впливає ряд чинників:

1. Нерівномірність економічного і політичного розвитку країн, міжнародна конкуренція.
2. Циклічні коливання економіки. У платіжних балансах знаходять вираз коливання, підйоми і спади господарської активності в країні, оскільки від стану внутрішньої економіки залежать її зовнішньоекономічні операції. Зростання виробництва викликає збільшення імпорту палива, сировини, устаткування, а при уповільненні темпів економічного зростання ввезення товарів скорочується. Експорт товарів, капіталів, послуг більшою мірою реагує на зміни умов світового ринку. При млявому господарському розвитку вивіз капіталу звичайно збільшується. При прискореному розвитку економіки, коли ростуть прибутки, посилюється кредитна експансія в країні, підвищується

процентна ставка, темп вивозу капіталу падає. Через асинхронності сучасний економічний цикл його коливання впливають на платіжний баланс часто побічно. Світові економічні кризи приводять до великомасштабних дефіцитів платіжних балансів то одних, то інших країн.

3. Зростання закордонних державних витрат. Важким тягарем для платіжного балансу є зовнішні урядові витрати, які переслідують різноманітні економічні і політичні цілі.

4. Мілітаризація економіки і військові витрати. Непряма дія військових витрат на платіжний баланс визначається їх впливом на умови виробництва, темпи економічного зростання, а також масштабами вилучення з цивільних галузей ресурсів, які могли б використовуватися для капіталовкладень, зокрема в експортні галузі. Якщо експортні галузі завантажені військовими замовленнями, а засоби, які можна застосувати для розширення вивозу товарів, прямують на військові цілі, це приводить до скорочення експортних можливостей країни. Гонка озброєнь викликає збільшення імпорту військово-стратегічних товарів, зокрема багатьох видів сировини (нафти, каучуку, кольорових металів), понад нормальні потреби мирного часу.

5. Посилення міжнародної фінансової взаємозалежності. Це обумовлено збільшенням масштабів вивозу капіталів, розвитком світового ринку позикових капіталів, включаючи євrorинки, фінансові ринки, в умовах лібералізації умов операцій. Важливим чинником руху капіталів стала потреба в залученні позикових засобів для покриття його пасивного сальдо. У результаті фінансова взаємозалежність країн стала сильнішою комерційній взаємозалежності. Це підсилює валютні і кредитні ризики, в першу чергу ризик неплатоспроможності позичальника. Подвійний вплив вивозу капіталу на платіжний баланс країни-експортера полягає у тому, що він збільшує його пасив, але служить базою для притоки в країну відсотків і дивідендів через певний період. Проте вивіз капіталу відволікає засоби, які могли б бути використані для модернізації експортних галузей.

6. Зміни в міжнародній торгівлі. НТР, зростання інтенсифікації господарства, перехід на нову енергетичну базу викликають структурні зрушення в міжнародних економічних зв'язках. Інтенсивнішою стала торгівля готовими виробами, зокрема наукоємкими товарами, а також нафтою, енергоресурсами. Різне підвищення цін на нафту привело до дефіциту поточних операцій платіжного балансу країн - імпортерів нафти і активізації платіжного балансу нафти експортуючих країн.

7. Вплив валютно-фінансових чинників на платіжний баланс. Девальвація звичайно заохочує експорт, а ревальвація стимулює імпорт за інших рівних умов. Нестабільність світової валютної системи погіршує умови міжнародної торгівлі і розрахунків. В очікуванні зниження курсу національної валюти відбувається зсув термінів платежів по експорту і імпорту: імпортери прагнуть прискорити платежі, а експортери, навпроти: затримують отримання вирученої іноземної валюти.

8. Негативний вплив інфляції на платіжний баланс. Підвищення цін знижує конкурентоспроможність національних товарів, утрудняючи їх експорт,

заохочує імпорт товарів і сприяє втечі капіталів за межу.

9. Надзвичайні обставини - неврожай, стихійні біди, катастрофи і т.д. негативно впливають на платіжний баланс. Платіжні баланси реагують на торгово-політичну дискримінацію певних країн, що створюють штучні бар'єри і перешкоджаючих розвитку взаємовигідних відносин.

Лекція до питання 3. Основні методи регулювання платіжного балансу

Державне регулювання платіжного балансу - це сукупність економічних, зокрема валютних, фінансових, грошово-кредитних заходів держави, направлених на формування основної статі платіжного балансу, а також покриття сальдо, що склалося.

Необхідність державного регулювання платіжного балансу обумовлена наступними причинами:

1. Платіжним балансам властива невірноваженість, що виявляється в тривалому і крупному дефіциті у одних країн і надмірному активному сальдо у інших. Нестабільність балансу міжнародних розрахунків впливає на динаміку валютного курсу, міграцію капіталів, стан економіки. Наприклад, покриваючи дефіцит поточних операцій платіжного балансу національною валютою, США сприяли експорту інфляції в інші країни, створенню надлишку доларів в міжнародному обороті.
2. Після відміни золотого стандарту в 30-х роках XX в. стихійний механізм вирівнювання платіжного балансу шляхом цінового регулювання діє слабо. Тому вирівнювання платіжного балансу вимагає цілеспрямованих державних заходів.
3. В умовах інтернаціоналізації господарських зв'язків підвищилося значення платіжного балансу в системі державного регулювання економіки. Задача його урівноваження входить в круг основних задач економічної політики держави разом із забезпеченням темпів економічного зростання, заборонаю інфляції і безробіття.

Матеріальною основою регулювання платіжного балансу служать:

- 1) державна власність, зокрема офіційні золото - валютні резерви;
- 2) зростання частки (до 40-50%) національного доходу, що перерозподіляється через державний бюджет;
- 3) безпосередню участь держави в міжнародних економічних відносинах як експортера капіталів кредитора, гаранта, позичальника;
- 4) регламентація зовнішньоекономічних операцій за допомогою нормативних актів і органів державного контролю.

Методи регулювання платіжного балансу направлені або на стимулювання експорту, або на обмеження імпорту товарів, а також на обмеження вивозу капіталів і залучення іноземних капіталів.

1. **Дефляційна політика** включає обмеження бюджетних витрат переважно на соціальні цілі, заморожування цін і заробітної платні. Одним з найважливіших її інструментів служать фінансові і грошово-кредитні заходи:

зменшення бюджетного дефіциту, зміна облікової ставки центрального банку (дисконтна політика), кредитні обмеження, встановлення меж зростання грошової маси.

2. **Девальвація** - зниження курсу національної валюти, направлене на стимулювання експорту і заборону імпорту товарів. Проте роль девальвації в регулюванні платіжного балансу залежить від конкретних умов її проведення і супутньої загальнооекономічної і фінансової політики. Девальвація стимулює експорт товарів лише за наявності експортного потенціалу конкурентоздатних товарів і послуг і сприятливої ситуації на світовому ринку.

3. **Валютні обмеження** - блокування інвалютної виручки експортерів, ліцензування продажу іноземної валюти імпортерам, зосередження валютних операцій в уповноважених банках, направлене на усунення дефіциту платіжного балансу шляхом обмеження експорту капіталу і стимулювання його притоки, а також заборони імпорту товарів.

4. **Фінансова і грошово-кредитна політика** – політика, направлена на зменшення дефіциту платіжного балансу за рахунок бюджетних субсидій експортерам, протекціоністського підвищення імпортних мит, відміни податку з відсотків, виплачуваних іноземним утримувачам цінних паперів в цілях припливу капіталу в країну.

5. **Спеціальні заходи державної дії на платіжний баланс** в ході формування його основних статей:

- регулювання торгового балансу: стимулювання експорту і обмеження імпорту.
- регулювання «невидимих» операцій: обмеження норми вивозу валюти туристами даної країни; пряма або непряма участь держави в створенні туристичної інфраструктури в цілях залучення іноземних туристів;
- сприяння будівництву морських судів за рахунок бюджетних коштів для зменшення витрат по статті «Транспорт»;
- розширення державних витрат на НДР в цілях збільшення надходжень від торгівлі патентами, ліцензіями, науково-технічними знаннями і т.д.; регулювання міграції робочої сили. Зокрема, обмеження в'їзду іммігрантів для скорочення перекладів для іноземних робітників.
- регулювання руху капіталу: з одного боку, заохочення зовнішньоекономічної експансії національних монополій, а з іншою - стимулювання притоки іноземних і репатріації національних капіталів. Цій меті направлена діяльність держави як експортера капіталів, створюючи сприятливі умови для приватних закордонних інвестицій і вивозу товарів. Урядові гарантії по інвестиціях забезпечують страхування комерційного і політичного ризику.

При активному платіжному балансі державне регулювання направлено на усунення небажаного надмірного активного сальдо. З цією метою розглянуті вище методи - фінансові, кредитні, валютні і інші, а також ревальвація валют використовуються для розширення імпорту і заборони експорту товарів, збільшення експорту капіталів (зокрема кредитів і допомоги країнам, що розвиваються) і обмеження імпорту капіталів. Звичайно застосовується компенсаційне регулювання платіжного балансу, засноване на поєднанні двох протилежних комплексів заходів: рестрикційних (кредитні обмеження,

зокрема підвищення процентних ставок, заборона зростання грошової маси, імпорту товарів і ін.) і експансіоністських (стимулювання експорту товарів, послуг, рухи капіталів, девальвація і т.д.).

Міждержавне регулювання платіжного балансу виникло з середини 70-х років як наслідок інтернаціоналізації господарських зв'язків і недостатньої ефективності національного регулювання. Із зростанням ролі зовнішніх чинників відтворення тривале неравновесие платіжного балансу підсилює диспропорції в економіці окремих країн і в світовому господарстві. Тому провідні країни розробляють методи колективного регулювання платіжного балансу.

До міждержавних засобів регулювання платіжних балансів відносяться:

- узгодження умов державного кредитування експорту;
- двосторонні урядові кредити,
- короткострокові взаємні кредити центральних банків в національних валютах за угодами «своп»;
- кредити міжнародних валютно-кредитних і фінансових організацій, раніше всього МВФ.

Перевищення допустимої в світовій спільноті норми заборгованості країни ставить проблеми економічного, а потім політичного характеру. Оскільки ринки обмежують кредити таким країнам, покриття дефіциту її платіжного балансу можливе лише за рахунок умовних кредитів, зокрема МВФ, передбачаючих стабілізаційні програми, а також втручання кредиторів і міжнародних організацій в економіку і політику країн-позичальників. Тому в цілях зменшення ризику подібної залежності країни-боржники, зокрема промислово розвинені, переорієнтовують економічну політику в цілях зменшення зовнішнього державного боргу. Ефективним засобом оздоровлення платіжного балансу є скорочення військових витрат, зокрема зарубіжних.

Загальний стан зовнішньоекономічних зв'язків країни характеризується її платіжним балансом.

Платіжний баланс – це співвідношення всієї сукупності надходжень з-за кордону та платежів за кордон за певний відрізок часу (рік, квартал, місяць).

Якщо надходження платежів перевищує видатки, платіжний баланс вважають активним (таким, що має позитивне сальдо); у протилежному випадку – пасивним (таким, що має від'ємне сальдо).

Міжнародні поточні розрахунки між країнами здійснюються у відповідних національних валютах згідно з існуючими валютними курсами або у твердій, конвертованій валюті.

Основа платіжного балансу – групування всіх видів угод результати яких пов'язані зі зростанням потреб в товарах та послугах або з надходженням іноземної валюти в країну. Платіжний баланс складається згідно з принципом подвійного рахунка. Останній полягає у тому, що кожна угода записується на двох рахунках: дебетовому, який свідчить про надходження товару на даний рахунок, та кредитовому, який характеризує надання товару або виплату коштів з даного рахунку.

Експорт товарів та послуг дарів, приток капіталу фіксуються на кредитовому

рахунку платіжного балансу зі знаком «+». Імпорт товарів, іноземних інвестицій, займів і кредитів, які відправляються за кордон, відображаються на дебетовому рахунку зі знаком «-».

Платіжний баланс складається з двох частин (рис. 6.1)

1. Баланс поточних операцій.
2. Баланс фінансових операцій з капіталом.

Офіційні резерви
Торгівельний баланс
Міжнародний рух
підприємницького капіталу
Портфельні інвестиції
Прямі іноземні інвестиції
Баланс послуг і
некомерційних платежів
Чисті факторні доходи з-за
кордону
Баланс поточних міжнародних трансфертів
Баланс експорту та імпорту послуг
Міжнародний рух
позичкового капіталу
Довгострокові та
середньострокові операції
Короткострокові операції
Платіжний баланс
Баланс поточних
операцій
Баланс фінансових
операцій з капіталом

Рис.6.1. Структура платіжного балансу

Усі частини платіжного балансу взаємопов'язані. Дефіцит балансу поточних операцій означає, що експорт товарів та послуг є недостатнім для оплати імпорту товарів та послуг. Здійснити фінансування цього дефіциту можливо шляхом одержування займів з-за кордону або продажу іноземцям матеріальних та фінансових активів країни, що відображається в балансі фінансових операцій з капіталом.

Та навпаки, позитивне сальдо супроводжується купівлею закордонних матеріальних та фінансових активів і відтоком грошових коштів по другому балансу. Незбалансованість міжнародного руху поточних операцій та фінансових операцій з капіталом регулюється зміною офіційних резервів (запасів іноземної валюти у Центральному банку країни).

1. Баланс поточних операцій складається з:

1.1. Торгівельного балансу, який показує різницю між товарним експортом країни та її товарним імпортом

1.2. Балансу послуг та некомерційних платежів

Економічне значення активу або дефіциту торговельного балансу залежить від становища країни в світовому господарстві, характеру зв'язків з партнерами та спільної економічної політики. Для розвинутих країн (Японія, США, Німеччина та ін.) активне сальдо торговельного балансу використовується для створення другої економіки за кордоном. Для країн, що розвиваються активний торговельний баланс потрібен для сплати міжнародних зобов'язань за іншими статтями платіжного балансу. Пасивний торговельний баланс оцінюється як ознака слабкості зовнішньоекономічних позицій країни.

Баланс послуг включає платежі та надходження з:

страхування;

транспортних перевезень;

міжнародного туризму;

експортних послуг;

обміну науково-технічним та виробничим досвідом;

рекламі та ін.

2. Баланс фінансових операцій з капіталом враховує надходження коштів за наступними категоріями:

2.1. Міжнародний рух підприємницького капіталу.

2.2. Міжнародний рух позикового капіталу.

Підприємницький капітал включає: прямі іноземні інвестиції та портфельні.

Міжнародний рух позикового капіталу класифікується за терміном дії (довго-, середньо- та короткострокові операції).

4. Розрахунок платіжного балансу

Платіжний баланс є систематичним підсумовуванням записів усіх економічних трансакцій з товарами, послугами та фінансовими активами протягом певного періоду між резидентами однієї країни та резидентами інших країн світу.

Платіжний баланс реєструє джерела (надходження) і використання (платежі) коштів для зовнішніх трансакцій країни. Він не є ані балансовим звітом, ані звітом про результати господарської діяльності, це – форма звіту про джерела і використання коштів, яка відображає зміни в активах, пасивах та вартості майна з урахуванням зобов'язань протягом визначеного періоду. Джерелами коштів є експорт, доходи від інвестицій, отримані трансферні платежі з-за кордону, короткотермінові та довготермінові позики. Використання коштів є імпортом, доходи від інвестицій, сплачені за кордон, трансферні платежі за кордоном, довготермінові й короткотермінові кредити та інвестиції за кордоном і збільшення офіційних резервних активів. Платіжний баланс

складається згідно з принципами подвійного запису, прийнятого в бухгалтерії, коли кожна транзакція має два однакові записи – дебет і кредит. Будь-які транзакції, результатом яких є надходження з-за меж країни або збільшення чистих вимог до іноземців, записуються як кредит. Надходження, незалежно від їх форми, реєструються як дебет. І навпаки, будь-які транзакції, що їх результатом є платежі за межі країни або збільшення чистих зобов'язань перед іноземцями, записуються як дебет. Платежі реєструються як кредит. Якщо всі міжнародні транзакції в платіжному балансі поділити на вертикальні колонки дебету і кредиту, сума дебету має дорівнювати сумі кредиту. Між дебетом і кредитом завжди існує ідентична рівність, оскільки записам кредиту, які є результатом надходжень від продажу товарів, вимог чи офіційних резервів, мають відповідати запису дебету, які є результатом платежів за купівлю знову ж таки товарів, вимог чи офіційних резервів.

Платіжний баланс може бути поділений на три ширші частини: поточний рахунок, у якому записуються транзакції з товарами і послугами та трансферні платежі, рахунок руху капіталів, який відображає зміни у фінансових активах і пасивах країни, і офіційний міжнародний резервний рахунок, у якому записуються транзакції з монетарним золотом та іншими резервними активами, такими як конвертована валюта, «резервний транш» країни в Міжнародному валютному фонді і володіння спеціальними правами запозичення в МВФ. Зведений платіжний баланс наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1- Зведений платіжний баланс

	Дебет	Кредит	Сальдо	Сукупний баланс
1	2	3	4	5
Поточний рахунок	(-)100	(+)75	-25	Торговельний баланс
А. Товари і послуги		+		
експорт товарів	-			
імпорт товарів	-			
витрати на транспортування	-			
витрати на туризм	-			Баланс поточного рахунку
отриманні відсотки та дивіденди		+		
Б. Односторонні перекази		+		
отриманні приватні перекази	-			
урядові трансфери за кордон	-			
Рахунок руху капіталів			+20	
приплив довготермінового капіталу		+		
погашення довготермінових позик	-			

				Базовий баланс
відплив короткотермінового капіталу (чистий)	-		+5	
Офіційні резерви				
приплив монетарного золота	-			
офіційна купівля іноземні валюти	-			
розподіл отриманих СПЗ		+		
резервна позиція в МВФ		+		
			$\Sigma=0$	

Таблиця складається з ілюстративних трансакцій. Сума дебету абсолютно ідентична сумі кредиту, а алгебраїчне підсумування сальдо поточного рахунку, рахунку руху капіталів та офіційних резервів дорівнює нулю. Поточний платіжний баланс має завжди дорівнювати балансові руху капіталу плюс офіційні резерви (з оберненим знаком), оскільки платіжний баланс складається як бухгалтерська форма. В показниках економічних трансакцій це означає, що коли зростання вимог до іноземців переважатимуть зобов'язання перед іноземцями хоч на якусь мінімальну величину, тобто коли країна спроможна інвестувати за кордоном, то експорт повинен переважати над імпортом. Якщо ж, країна має дефіцит поточного рахунку, він повинен перекриватися інвестицією з-за кордону і/або за рахунок втрати резервів. У табл. 6.1 чистий поточний платіжний баланс вказує на те, що експорт є більшим за імпорт на 25 одиниць. Ця величина перекривається припливом капіталу (20) та відпливом резерву (5).

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняття «міжнародні розрахунки». Чим вони відрізняються від внутрішніх розрахунків?
2. Які фактори впливають на ефективність і умови міжнародних розрахунків?
3. Які існують типи і види міжнародних розрахунків?
4. Розкрийте роль банківської системи в організації та проведенні міжнародних розрахунків. У чому полягає процедура встановлення кореспондентських відносин між банками різних країн?
5. Який механізм здійснення акредитивної форми розрахунків? Охарактеризуйте основні види акредитивів.
6. У чому полягає специфіка інкасової форми розрахунків?
7. Чим відрізняється платіж на відкритий рахунок від банківського переказу?
8. Охарактеризуйте механізм розрахунків із використанням чеків і векселів.
9. Що являє собою платіжний баланс? Охарактеризуйте його

структуру.

10. Які принципи побудови платіжного балансу повинні виконуватися для правильного відображення, розуміння і аналізу зовнішньоекономічних операцій країни?

11. Дайте визначення дефіциту та профіциту торговельного балансу?

Проблемні питання

1. Спробуйте визначити та охарактеризувати основні відмінності документарних і недокументарних форм міжнародних розрахунків. Які їхні переваги та недоліки?

2. Відомо, що доходи банківської системи США значною мірою формуються за рахунок доларизації розрахунків за торговельними і некомерційними операціями, що здійснюються між різними країнами. Чому, на вашу думку, суб'єктам господарської діяльності будь-якої країни світу економічно вигідно провадити розрахунки в американських доларах через банківські установи США?

3. З погляду деяких учених, міжнародна платіжна позиція країни може вважатися стабільною лише у тому разі, якщо сальдо поточного і фінансового рахунків платіжного балансу позитивні. Яка ваша думка з цього приводу?

4. Чи правильно є теза: оскільки в платіжному балансі кожному запису по кредиту відповідає належний запис по дебету, національний валютний ринок перебуватиме у стані рівноваги, якщо сальдо платіжного балансу в цілому дорівнює нулю?

5. Розкрийте ступінь впливу платіжного балансу на динаміку економічного зростання країни.

6. Чому, на вашу думку, при системі плаваючого валютного курсу неможливо точно визначити величину позитивного чи негативного сальдо платіжного балансу країни?

7. Розкрийте вплив валютного курсу на динаміку торговельного балансу країни.

8. У яких випадках значний дефіцит чи профіцит балансу рахунка поточних операцій повинні викликати занепокоєння держави?

9. Чи може країна мати дефіцит балансу поточних операцій і одночасно позитивне сальдо платіжного балансу? Відповідь обґрунтуйте.

Задачі

1. Економіка країни характеризується такими даними:

№ п/п	Індикатори	Сума. тис. дол. США
1	Експорт товарів	19650
2	Імпорт товарів	19650
3	Доходи резидентів у формі дивідендного доходу від прямих зарубіжних інвестицій	3612
4	Процентні виплати уповноваженого урядом банку в рахунок обслуговування державної зовнішньої заборгованості країни	3502

5	Витрати громадян на зарубіжний туризм	1919
6	Доходи країни від іноземного туризму	1750
7	Односторонні поточні трансферти за кордон	2388
8	Експорт капіталу за кордон	4174
9	Імпорт капіталу	6612
10	Обіг резервних коштів Центрального Банку на підтримання тимчасової нестабільності валютного курсу країни	5500

Використовуючи дані таблиці, розрахуйте:

- сальдо поточного рахунка;
- сальдо рахунка руху капіталу;
- сальдо платіжного балансу країни;
- зміну суми валютних резервів центрального банку країни.

Враховуючи, що уряд країни провадить політику валютного контролю, за якої експортери зобов'язані продавати державним органам 100 % валютної виручки (в доларах. США) за офіційним курсом 5 одиниць національної валюти за 1 долар, розрахуйте її курс, за яким держава здійснює продаж іноземної валюти. Побудуйте відповідний графік, використовуючи необхідні дані, а також додаткову умову: чистий прибуток держави від його спекулятивних операцій становить 9825 тис. одиниць національної валюти.

2. Дефіцит рахунка поточних операцій може бути профінансований:

- шляхом продажу частини національних активів іноземцям;
- за допомогою зовнішніх запозичень у іноземних банків;
- за допомогою кредитів МВФ;
- за рахунок зменшення величини валютних резервів країни;
- всі перелічені варіанти правильні.

3. Якщо Росія продає Україні 1 млн т нафти, то у платіжному балансі України ця угода буде показана як (виберіть правильну відповідь):

- дебет по експорту товарів і кредит по імпорту;
- дебет по експорту і кредит за статтею притоку короткотермінового капіталу;
- дебет по експорту і кредит за статтею довготермінового капіталу;
- дебет по експорту і кредит за статтею резервних активів;
- немає правильної відповіді.

4. Підприємство «Київ» в Україні перебуває у 100 %-му володінні американської компанії «Моторола». «Моторола» також володіє 100 % капіталу підприємства «Варшава» у Польщі. У 2003 році між цими трьома підприємствами відбувалися такі операції: «Моторола» робить внесок в статутний фонд підприємства «Київ» обладнанням вартістю 50 тис. дол. США. «Київ» надає кредитна 10 тис. дол. США підприємству «Варшава», за яким підприємство у Польщі сплачує 5 % річних. «Варшава» продає «Києву» товари вартістю 1 тис. дол. США на умовах товарного кредиту, за яким «Київ» сплачує 2 % річних. «Київ» купує облігації на суму 2 тис. дол. США, випущені «Моторолою» і отримує від них 3% за облігаціями. Прибуток

«Києва», який розподіляється у формі дивідендів, становить 25 тис. дол. Як в українському платіжному балансі відобразатимуться ці операції?

Тематика індивідуальних завдань

1. Роль міжнародних розрахунків в обслуговуванні зовнішньоекономічних угод суб'єктів господарської діяльності.
2. Банківська система в організації міжнародних розрахунків.
3. Роль національних і колективних валют і золота в міжнародних розрахунках.
4. Форми державного регулювання системи міжнародних розрахунків.
5. Міжбанківські кореспондентські відносини та система міжбанківських комунікацій українських фінансово-кредитних установ.
6. Інтеграція України в міжнародний ринок банківських послуг.
7. Механізм функціонування системи міжнародних розрахунків в Україні.
8. Правове регулювання організації та проведення міжнародних розрахунків в Україні.
9. Міжнародні операції України та їх відображення в платіжному балансі країни.
10. Механізми збалансування платіжного балансу України.

Завдання для модульного контролю

1. Сутність, основи організації та механізм міжнародних розрахунків.
2. Класифікаційні ознаки видів і типів міжнародних розрахунків.
3. Порівняльна характеристика документарних форм міжнародних розрахунків.
4. Основні форми та переваги недокументарних розрахунків.
5. Поняття платіжного балансу, вимоги МВФ до його складання.
6. Методи державного регулювання платіжного балансу.

Список літератури

1. Валютный рынок и валютное регулирование: Учебное пособие / Под ред. Платоновой И. Н. — М.: БЕК, 1996. — С. 173—240.
2. Долотенкова Л. Влияние платежного баланса на обменный курс валют: статистический анализ краткосрочной динамики // Рынок ценных бумаг. — 2004. — № 23. — С. 42—44.
3. Ерошкина К. П. Платежный баланс в системе макроэкономических показателей // Вопросы экономики. — 2002. — № 4. — С. 14—19.
4. Козак Ю. Г., Лук'яненко Л. Г., Макогон Ю. В. та ін. Міжнародна економіка. Навчальний посібник — К.: АртЕк. 2002. — С. 187—232.
5. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економіка: Навчальний посібник. — К.: ВІПОЛ, 1996. — С. 51—57.
6. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. Учебник / Под ред. Красавиной А. Н. — М.: Финансы и статистика, 2002.
7. Міжнародні розрахунки та валютні операції. Навчальний посібник / Під ред. Савлука М. І. — К.: КНЕУ, 2002. — с. 390.
8. Пищик П. В. Регулирование платежного баланса и проблема макроэкономического развития // Деньги и кредит. — 2002 — №8 — С. 38—41

9. Руденко Л. В. Розрахункові та кредитні операції у зовнішньоекономічній діяльності підприємства: Підручник. — К.: Лібра 2002. — С. 83—161.
10. Рут Френклін Р., Філіпенко А. С. Міжнародна торгівля та інвестиції.— К.: Основи, 1998. — С. 389—415.
11. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів. — Тернопіль: Економічна думка, 2001. — С. 334—361.
12. Смирнов С. Платежный баланс США: конфигурация финансовых потоков и динамика валютного курса // Рынок ценных бумаг. - 2003. - № 18. - С. 30-35.